

O UPOTREBI PRIJEDLOGA NA MJESTO U UZ GEOGRAFSKA IMENA

Mate Hraste

U govoru stanovnika Hrvatskog Primorja čut ćemo dosta često upotrebu prijedloga *na* mjesto *u* uz imena nekih naseljenih mjesta odgovarajući na pitanje *kamo?* s akuzativom i na pitanje *gdje?* s lokativom. Tako će Bakranin, ili Kastavac, ili stanovnik kojega drugog mjesta u tome kraju na pitanje: »Kamo greš?« odgovoriti: »Gren na Sušak, na Volosko, na Krasicu, na Praputnjak, na Hreljin, na Bakarac«, ali: »Gren va (= u) Selce, va Kostrenu, va Crikvenicu, va Senj, va Krajevicu, v Riku (v Reku), va Malinsku, va Lovran, va Vrbnik, va Opatiju, va Novi.« Upotrebu prijedloga *na* mjesto *u* ili pored *u* u istoj službi čut ćemo i u drugim čakavskim krajevima, na pr. na Hvaru: »Gren na Brusje, na Selca, na Gdinj, na Bogomoje, na Sućuraj«, ali: »Gren *na* Jelsu i *u* Jelsu, *na* Varbosku i *u* Varbosku« i samo: »Gren u Dol, u Stori grad, u Vrisnik, u Svirče, u Pitve.«

Isto tako na pitanje: »Kade si bil?« Bakranin će odgovoriti: »Bil san na Hreljinu, na Škrljeven, na Krasice (= Krasici), na Praputnjaku, ali: va Selcah (= u Selcima), va Noven (= u Novome), va Opatije (= u Opatiji), v Rike (= u Rijeci).« Iako čakavci u cijelom Hrvatskom Primorju govore samo: v (= u) Riku odnosno v Rike, mnogi će štokavci reći: »Bio sam *na* Rijeci. Idem *na* Rijeku.« Tako će reći i čakavci srednje Dalmacije. To je razumljivo, jer je grad Rijeka podignut na rijeci Rječini (uz nju, pokraj nje), a uz takva mjesta, koja su podignuta uz neku rijeku, i u književnom se jeziku upotrebljava prijedlog *na*: Brod na Kupi, Brod na Savi, Skadar na Bojani, Mostar na Neretvi, Višegrad na Drini.

Nastaje pitanje, kako je došlo do zamjene tih prijedloga i možemo li i u književnom jeziku tako govoriti i pisati.

Navedenim primjerima utvrđeno je, da je to česta pojava na području čakavskoga dijalekta. Koliko je meni poznato, takvu upotrebu prijedloga *na* mjesto ili pored *u* čut ćemo i u kajkavskom kraju. Siščani će reći na pr.: »Otišiel je na Pračno (selo kraj Siska), na Sujnu pored f Sujnu, na Tišinu«, ali: »Otišiel je f Turopole, v Lekenik, v Mraclin.« Upotreba prijedloga *na* mjesto *u* u istoj službi dobro je poznata i u štokavskim krajevima, u historijskom razvoju toga dijalekta i u suvremenim govorima. Brojne potvrde za to navedene su u Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. VII., str. 193., u djelu Đurđ Daničića »Srbska sintaksa«, Beograd 1858., str. 478. i 611.—613. i u Maretićevoj »Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika«, Zagreb 1931. (II. izdanje), str. 504. i 508. U tim djelima nalazimo ove primjere: Otišao na Cetinje. Idem na Jerusalem. Magarca odvedi i na Jerusalem, on će opet biti magarac. Pođe na Meku. Da on š njome bježi na Udbinu. Povedi ih meni na Udbinu. Te je šalje (knjigu) na Tursku Kladašu. Ja oćerah na Mletke volove. Te je šalje (knjigu) na Grahovo, a na ruke Milutinu knezu. Osman-aga osta na

Udbini. I visoke dvore na Prilipu. Noćila sam noćas na Cetinju. Na bijelom gradu Dmitrovici, onde bješe starac Kuzun-Janjo, na onome Biogradu stojnu, onde bjehu dva Jakšića mlada, na bijelu gradu Smederevu, onde bješe stari Despot Đurde.

Takvu upotrebu prijedloga *na* mjesto *u* imamo i uz imena nekih pokrajina: Prenoseći ranu na samaru preko Bosne na Ercegovinu. Živi kao beg na Hercegovini (t. j. dobro). Dao bih mu na Bosni vezirstvo. Na Pocerju pokraj vode Save, onde bješe Miloš Obiliću. Dok načini crkvu kod Trebinja, Mileševku na Hercegovini.

Uz neka imena mjesta i danas je običniji prijedlog *na* nego *u*. Takvo je mjesto Cetinje. Pored već navedenih primjera, imamo jedan i u Mažuranićeve djelu »Smrt Smail-age Čengića«: treći pijetli u mjestu Cetinju, a Novica pade na Cetinje.

Kako vidimo, nije upotreba prijedloga *na* mjesto *u* ili pored *u* u mjesnom značenju obična samo u čakavskom i kajkavskom dijalektu, nego i u štokavskom u prošlosti i u sadašnjosti. To je dakle zajednička crta svih naših dijalekata i njihovih govora, koja se u svakom dijalektu i u svakom njegovu dijelu razvila posebno u historijskom razvoju našega jezika.

Do nje je došlo svakako najprije u onim slučajevima, kad se govorilo o nekome mjestu na visini. Tako su na pr. za stanovnike Bakra: Krasica, Praputnjak i Hreljin mjesta na visini prema Bakru, koji leži pri moru. Tako su i za stanovnike grada Hvara: Brusje, Gdinj i Bogomolje mjesta na visini prema Hvaru, koji leži pri moru. Kad se uz takva mjesta počeo upotrebljavati prijedlog *na* mjesto *u*, počeo se taj prijedlog analogijom upotrebljavati i uz neka druga mjesta, koja su se nalazila u nizini, pa čak i uz mjesta pri moru, na pr. na Bakarac, na Volosko.

Ako je potrebno razlikovati ime mjesta od imena otoka, a takvih slučajeva ima vrlo mnogo, jer se gotovo na svakom otoku nalazi i mjesto istog imena, nikada čakavac ni štokavac, koji tamo putuje, ne će zamijeniti prijedloge *u* i *na*. Uz ime mjesta uvijek se upotrebljava samo prijedlog *u*, a uz ime otoka samo prijedlog *na*, na pr. Putujem u Korčulu, u Vis, u Hvar, u Ugljan, u Rab, u Pag, u Krk, u Cres (t. j. u mjesta, koja se nalaze na otocima istoga imena). Isto tako i: Bio sam u Korčuli, u Hvaru, u Ugljanu, u Rabu, u Pagu, u Krku, u Cresu. Ako se misli na sam otok, kaže se: Putujem na Korčulu, na Vis, na Ugljan, na Rab, na Pag ili: Bio sam na Korčuli, na Visu, na Krku, na Cresu. Pritom uvijek mislimo na neko drugo mjesto na tom otoku ili na više njih, a među njima može biti i mjesto istoga imena, ili uopće na koji predjel na tome otoku. To razlikovanje upotrebe jednoga i drugoga prijedloga razumljivo je iz dva razloga: 1. što je potrebno točno odrediti, na što mislimo; 2. što u tom slučaju prijedlogom *na* označujemo prostor na visini, koji se diže iznad mora, na nekim dijelovima otoka i vrlo visoko, a prijedlogom *u* označujemo ulazak u mjesto, koje se redovno nalazi pri moru, dakle u odnosu prema ostalom dijelu otoka u nizini, i ujedno ulazak u nutrinu toga mjesta, među njegove kuće, u njegove ulice, između njegovih zidina, kojima su obično nekada ta mjesta bila opasana.

Naš jezik poznaje i obrnuto upotrebu prijedloga *u* mjesto *na* za oznaku mjesta, na pr. »Idem u brdo« mjesto: »Idem na brdo«; »Bio sam u brdu« mjesto ili pored: »Bio sam na brdu«. Doduše time se obično ne misli na *vrh* brda, nego *uz* brdo, ali nikada na ulaženje u samo brdo.

Budući da se u mjesnom značenju uz imena mjesta prijedlog *na* mjesto *u* upotrebljava i u govorima štokavskog dijalekta, koji služe kao osnova književnom jeziku, nije nepravilno govoriti i pisati u suvremenom književnom jeziku na pr. Bio sam *na* Sušaku. Putujem *na* Rijeku. Idem *na* Hreljin. Jesi li bio *na* Kostreni? Otac živi *na* Trsatu. Razumije se, da je mnogo običnija u takvoj službi upotreba prijedloga *u*, pa je i pravilnije upotrebljavati prijedlog *u* nego *na*.

O POHRVAĆENIM PRIDJEVIMA LATINSKOG I GRČKOG PODRIJETLA U MEDICINSKOJ TERMINOLOGIJI

Veljko Gortan

Kultura književnog jezika mora biti na srcu ne samo filolozima, nego svim obrazovanim ljudima. U tom važnom zadatku potrebna je suradnja stručnjaka s različitim područja nauke i javnog života. Zato članak dra. Vinka Friščića *O pohrvaćenim pridjevima latinskog i grčkog podrijetla s obzirom na stručnu medicinsku terminologiju*, objavljen u 4. broju II. godišta ovog časopisa (str. 111.—113.), zaslužuje punu pažnju.

Pozivajući se u prvom redu na primjer dra. B. Peričića, dr. Friščić traži, da se spomenuti pridjevi tvore dodavanjem našeg pridjevnog nastavka osnovi pohrvaćene imenice latinskog ili grčkog podrijetla, na pr. *sepsni*: *sepsa*, *arterijski* ili *arterni*: *arterija*. Kao prednost takve tvorbe navodi: 1) riječ je kraća, dakle i jednostavnija; 2) napravljena je u duhu jezika, t. j. pridjev je načinjen od pohrvaćene imenice.

Iako se taj zahtjev na prvi pogled čini jednostavan, praktičan, lako provediv i potpuno u duhu našeg jezika, ipak, primijenimo li ga na veći broj primjera, pokazuje se neprihvatljiv kao opća norma. Tome ima više razloga.

Najprije treba istaknuti, da mnogi pridjevi takve vrste, koji nisu načinjeni od pohrvaćene imenice, nego od latinskog ili grčkog pridjeva, već odavna postoje u našem jeziku kao potrebne tudice za stručnu terminologiju i da su u njemu stekli građansko pravo čak i izvan medicinske terminologije, pa bi ih bilo vrlo teško ukloniti. Navodim nekoliko primjera: *normalan* od lat. *normalis*, ne od pohrvaćene imenice *norma* (pridjev izveden od nje glasio bi *normni*); *praktičan* ili *praktički* od grč. *praktikos*, ne od *praksa*; *profilaktički* od grč. *prophylaktikos*, ne od *profilaksa*; *esencijalan* od lat. *essentialis*, ne od *esencija*; *depresivan* od lat. *depressivus*,